PIRKANMAAN JÄTEHUOLTO

Lausunto 26.2.2018

Eduskunnan ympäristövaliokunnalle

Asia: HE 195/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

Viite: asiantuntijakuuleminen 27.2.2018

Pirkanmaan Jätehuolto Oy kiittää ympäristövaliokuntaa kutsusta tulla kuultavaksi hallituksen esityksestä HE 195/2017 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta.

Jätelakiesitys murentaa jätehuollon yhteiskunnallisena avaintehtävänä. Kuntien jätelaitosten mahdollisuus tuottaa kohtuuhintaisia jätehuollon palveluja heikkenevät. Ehdotus myös rajoittaa merkittävästi kuntien jätelaitosten mahdollisuutta toimia alustana uuden kiertotalousliiketoiminnan synnyttämiseksi. Esityksessä on myös jätetty korjaamatta kokonaisuuden kannalta oleellinen epäkohta: kiinteistönhaltijan järjestämä jätehuolto.

Pirkanmaan Jätehuolto Oy keskittyy lausunnossaan seuraaviin asioihin:

1. Julkisen jätehuollon rooli kiertotaloudessa
2. Ehdotetut muutokset kuntavastuun rajaukseksi (lain 32 §)
3. Jätehuollon sidosyksikkösääntely (lain 145 a §)
4. Johtopäätökset

1. Pirkanmaan Jätehuolto Oy ja kiertotalous

Julkisen jätehuollon toimintamalli Pirkanmaalla sen rooli kiertotalouden alustan rakentajana on saanut tunnustusta maailmalla. Vuonna 2016 malli oli palkittavana Kiinan Guangzhoussa innovatiiviset kaupunkikonseptitkilpailussa, syksyllä 2017 se palkittiin EuroCities –järjestön kiertotalousmallien kilpailussa ja maaliskuussa 2018 malli on kutsuttuna esimerkkinä julkisen ja yksityisen toimijan yhteistyöstä UNECEn (YK:n Euroopan talouskomissio) konferenssissa Genevessä.

Maailmalla pirkanmaalainen toimintamalli saa kiitosta ja toimii esimerkkinä, mutta Suomessa tätä ei haluta ymmärtää. Hankintalain rajoituksilla ja jätelain muutosesityksillä ollaan murentamassa tätä myönteistä ja monistettavissa olevaa mallia. **Jätelakiesityksen toteutuessa häviäjinä Pirkanmaalla ovat asukkaat, ilmasto, kiertotalous ja yritykset.** Asukkaiden palveluhinnat kohoavat. Ilmastomuutoksen torjunta ja kiertotalouden edistäminen vaikeutuvat jätehuoltokentän pirstoutumisen vuoksi. Samaan suuntaan

vaikuttaa markkinaehtoisen toiminnan muuta Eurooppaa tiukempi rajaus ja kaavaillut jatkotoimenpiteet kuntien toissijaisen jätehuollon osalta. Jätettä tuottavien yritysten tilanne on ollut vähemmän esillä. Myös ne häviävät kuntavastuun rajoittamisen ja kilpailun vähenemisen myötä.

Pirkanmaan esimerkkinä toimiva malli on rakentunut seuraaville perustekijöille:

1. Tavoitellaan ympäristön- ja terveydensuojelun parasta – laaja yhteiskuntavastuu
2. Ei tavoitella taloudellista tulosta, vaan asiakkaan ja aluetalouden parasta
3. Ei jaeta osinkoa, vaan mahdollinen tulos käytetään investointeihin ja asiakasmaksujen alentamiseen
4. Asiakas on aidosti kuntayhtiön asiakas – kunnan järjestämä jätehuolto
5. Syntypaikkalajittelu ja materiaalivirtojen hallinta mahdollistaa kierrätyksen optimoinnin
6. Huolehditaan kierrosta poistettavista vaarallisista jätteistä, materiaalihyötykäyttöön kelpaamattomista jätteistä (esim. jäännösjätteet) ja biojätteiden käsittelystä
7. Kilpailutuksella hankitaan parhaat ratkaisut markkinoilta
8. Avoin ja yhteistyöhakuinen toimintakulttuuri

Näillä periaatteilla Pirkanmaan Jätehuolto Oy:n palvelut ovat Suomen parhaat ja asiakkaan kannalta edullisimmat.

Näiden periaatteiden varaan Pirkanmaan Jätehuolto on voinut rakentaa hyvän ja toimivan jätehuollon infrastruktuurin. **Materiaalivirtojen hallinta on varmistanut mitoitusten oikeellisuuden ja hyötyjen optimoinnin. Toimintamallissa olennainen merkitys on jätehuollon arvoketjun hallinta asiakkaasta alkaen.** Siksi ne alueet Suomessa, missä ei ole kunnan järjestämää jätteiden kuljetusta, eivät ole voineet riittävästi investoida välttämättömään infrastruktuuriin. Kun materiaalivirta ei ole kuntavastuun hallinnassa, investointien mitoittaminen on hankalaa. Asiakkaat joutuvat maksamaan jätteiden noudosta korkeampia hintoja (jopa 250%).

Arvoketjun katkeamattomuus on olennaista, sillä materiaalivirtojen hallinnassa ei kysymys ole ainoastaan lajitteluastioiden määrästä ja palvelun saatavuudesta, vaan myös siitä, miten ihmiset saadaan lajittelemaan jätteensä. Jos asiakas ei ole kuntavastuullisen toimijan asiakas, kierrätyksen kannalta keskeiseen asiaan – lajitteluun - vaikuttaminen ei onnistu.

Pirkanmaan Jätehuollon infrastruktuurin varaan ollaan parhaillaan rakentamassa Nokialle ECO3-kiertotalouskeskusta ja toinen kiertotalouskeskus alkaa rakentua Tampereen-Kangasalan Tarastenjärven jätekeskuksen ympärille. Nokian ECO3 ekosysteemi rakentuu biotalouden materiaalivirtojen varaan ja Tarastenjärven alue pääosin teknisten kiertojen varaan.

Kiertotaloudessa julkisella jätehuollolla on" EXIT"–toimijan rooli. Siitä, mitä ei voida kierrättää, huolehtii julkinen jätehuolto omalla infrastruktuurillaan. Sitä vastoin kuntavastuulla ei ole materiaalihyötykäytön kehittäminen. Se on markkinoiden tehtävä ja osa kiertotaloudessa.

Pirkanmaan Jätehuollolla on hyvät edellytykset kehittää palvelujaan kohti 0-jätemaailmaa. Samalla yhtiö edistää ilmastomuutoksen kannalta innovatiivisia ratkaisuja sekä luo edellytyksiä rakentamallaan alustalla materiaalien hyötykäytölle.

Jätelain muutosesitys ja sitä seuraava muutosvalmistelu (markkinapaikka) eivät edistä näitä tavoitteita. **Tehdyt esitykset murentavat entisestään Suomen mahdollisuuksia olla edelläkävijä kiertotalouden ratkaisujen luomisessa.**

2. **Kunnan vastuun rajauksesta (32 §)**

Kuntavastuun rajaaminen on tarpeeton ja haitallinen muutos.

Ensisijaisesti jätelain 32 § on syytä säilyttää nykyisellään.

Mikäli kuntavastuuta rajataan, tulisi kuntavastuun rajauksen myötä kuntien jätehuoltopalveluiden ulkopuolelle jääville julkisille toimijoille mahdollistaa halutessaan hakeutuminen kuntavastuun piiriin. Tämä varmistaisi jätehuoltopalveluiden saatavuuden ja samalla jätehuoltopalveluiden kohtuullisuuden myös julkisille toimijoille. Valinnanvapaus jätehuollon järjestämisen tavasta jäisi julkiselle toimijalle itselleen.

Perustelut:

Suomi pysyy elinvoimaisena, kun elämiselle ja yrittämiselle välttämättömiä palveluja, myös jätehuoltoa, on saatavissa koko maassa ja lähellä palveluja tarvitsevia. Tämä tarkoittaa tehokkaan ja kaikkia lähellä olevan jätehuollon järjestämistä kuntalaisille, kouluille, päiväkodeille, sairaaloille, maatalousyrittäjille ja tarvittaessa myös yrityksille.

Kuntavastuun ulkopuolelle ovat jäämässä muussa kuin kunnan omassa toiminnassa syntyvät yhdyskuntajätteet. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen jälkeen sosiaali- ja terveyspalvelujen yhdyskuntajätteiden jätehuollon järjestämisen vastuu siirtyy kuntien sijaan yksityisessä toiminnassa jätteen haltijoille, ja julkisessa toiminnassa maakunnille. **Jätelakiesitys vaarantaa julkisten toimijoiden jätehuollon kohtuullisten palveluiden saatavuuden, ja lisäksi se lisää kyseisten toimijoiden hallinnollista taakkaa, sillä julkisten toimijoiden on lähtökohtaisesti kilpailutettava hankintansa hankintalain mukaisesti.**

Rajauksen myötä kuntavastuun ulkopuolelle jäävien hallinto- ja palvelutoimintoja tuottavien julkisten toimijoiden, mukaan lukien tulevien maakuntien sosiaali- ja terveydenhuolto, mahdollisuuksia kuntien toissijaisten jätehuoltopalvelujen käyttöön rajaavat hankintalain niille asettamat kilpailuttamisvelvoitteet. **Hankintalain mukaisesti toteutettava kilpailutus voi kohdistua vain markkinaehtoisesti tuotettuun jätehuoltopalveluun. Kuntavastuun rajaamisen myötä tarve markkinaehtoisille palveluille kasvaa merkittävästi, mutta samanaikaisesti jätelaitosten mahdollisuuksia osallistua tarjouskilpailuihin rajataan markkinaehtoisen ulosmyynnin tarpeettoman tiukalla ja eurooppalaisittain poikkeuksellisen matalalla ylärajalla.** Miten käy kuntavastuun ulkopuolelle jäävien julkisten toimijoiden jätehuoltopalveluiden saatavuuden ja kohtuullisuuden? Julkisen jätteen haltijan toissijaisen jätehuoltopalvelun suhdetta hankintalain kilpailuttamisvelvollisuuteen ei ole huomioitu.

Jätehuollon ydintehtävä on terveyden- ja ympäristönsuojelu. Yhteiskunnan jätehuollon keskittäminen julkisen toimijan vastuulle palvelee parhaalla tavalla tätä tavoitetta. **Valinnanvapausajattelu tai täysi markkinaehtoisuus soveltuvat huonosti jätehuoltoon, koska kyse on kokonaisuuksien hallinnasta.** Kokonaisuuden hallinnan murentaminen heikentää huoltovarmuutta. **Jätehuollon on toimittava myös kriisiaikoina.** Kuntien jätelaitosten tehtävänä on turvata keskeisten yhteiskunnallisten palveluiden, kuten terveyskeskusten ja sairaaloiden, jätehuolto myös kriisiaikoina. Tämän tehtävän toteutuminen vaarantuu jätelakiin ehdotettujen muutosten myötä.

3. Jätelain sidosyksikkösääntely (145 a §)

Jätehuollon oma ulosmyyntiraja on askel oikeaan suuntaan, mutta riittämätön.

Vain hankintadirektiivin (2014/24/EU) mukainen 20 prosentin ulosmyynnin yläraja mahdollistaa julkisten ja yksityisten toimijoiden välisen kiertotalouden yhteistyön sekä varmistaa jätehuoltopalveluiden saatavuuden kaikkialla maassamme.

Perustelut:

Jätelakiesitys vie pohjaa uusilta kiertotalousinnovaatioilta. Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomi kiertotalouden kärkimaaksi vuoteen 2025 mennessä. **Kiertotalous tarvitsee tuekseen toimivaa jätehuoltoa. Kierrätysratkaisujen avaimena on julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön mahdollistaminen ja kehittäminen. Hallituksen esitykseen kirjattu markkinaehtoisen toiminnan rajaus muita EU-maita ja EU:n hankintadirektiivin sallimaa 20 %:n rajaa tiukemmaksi siirtää Suomen takamatkalle materiaalikierrätyksen tehostamisessa ja uusien liiketoimintamallien löytämisessä.** Pirkanmaalla on vireillä kaksi lupaavaa kiertotalouskeskusta. Keskusten infrastruktuurin ylläpitäjänä ja ankkuriyrityksenä Pirkanmaan Jätehuolto tarjoaa alustan, jonka varaan uutta liiketoimintaa on alettu kehittää. Tämä yhteistyö vaarantuu lakimuutoksen myötä.

Ulosmyyntirajoilla ja kilpailuneutraliteetilla ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Ulosmyyntirajan asettaminen hankintadirektiiviä tiukemmaksi kuitenkin rajaa perusteettomasti kuntayhtiöt pois kilpailutilanteista. Ruohonen Janne et.al (Kuntayhtiö , ALMA Talent, 2017, ss. 28-29) toteavat, "että kilpailuneutraliteettisäännösten ei ole tarkoitus antaa yksityisille yrityksille suojaa julkisen toimijan kilpailua vastaan. Tämä on keskeinen oivallettava asia kilpailuneutraliteetin osalta. Tarkoitus on puuttua sellaiseen julkisen toimijan toimintaan, joka vääristää kilpailun edellytyksiä tai sen syntymistä markkinoilla. Toisin sanoen kuntatoimijan ei tule saada "ylimääräistä" kilpailuetua markkinoilla". Eri yhteyksissä kilpailuneutraliteettia kuitenkin käytetään väärin kilpailua rajoittavasti. Näin markkinatalous saadaan toimimaan tehottomasti ja palvelun tarvitsijoiden hinnat nousevat.

4. Johtopäätökset

Jätelakiin esitetyt muutokset (HE 195/2017 vp) heikentävät jätehuollon palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta koko maassa. Muutokset tulevat nostamaan kotitalouksien jätehuollon kustannuksia sekä heikentävät kiertotaloutta tukevien kierrätysratkaisujen syntymistä. Esitys ei ole jätehuoltopalveluja tarvitsevien eikä yhteiskunnan kokonaisedun mukainen. **Jätehuolto on yhteiskunnallinen välttämättömyyspalvelu.**

Kunnan järjestämä jätteenkuljetus on olennainen seikka lakiesityksen tavoitteiden toteuttamisessa, mutta sitä ei ole lakiesityksessä tuotu esille.

Hallituksen esitykseen kirjattu kuntavastuun rajaaminen on tarpeeton ja haitallinen muutos. Jätevirtojen ohjaaminen yksityisten toimijoille ilman niillä olevaa tarvittavaa jätteenkäsittelykapasiteettia, tarkoittaa

Suomen kaltaisessa maassa lisää jätteenkuljetuksia ja kustannuksia sekä jätteiden vientiä ulkomaille. Kuntien valmis jätteenkäsittelyinfra on kuitenkin ylläpidettävä, ja tämä tietää paineita kuntalaisten jätemaksujen korottamiseen. Kuntien jätelaitosten markkinaehtoinen toiminta tarjoaa yrityksille yhden lisävaihtoehdon.

Kuntien jätelaitokset ovat voineet tarjota jätehuoltopalveluja rajatusti myös yksityisille yrityksille. Tämä on luonut terveen kilpailuasetelman muutaman ison toimijan varaan keskittyneillä markkinoilla ja ehkäissyt hinnoittelun kohtuuttomuutta. Yksityisten jätteenkäsittelypalvelujen tarjonta on jo nyt keskittynyttä ja tulisi lainmuutoksen myötä keskittymään entisestään. Pienet jätehuollon toimijat, joilla ei ole omaa jätteenkäsittelykapasiteettia, joutuisivat ahtaalle.

Jätelakiin tarvitaan jätehuollolle oma markkinaehtoisen toiminnan raja. Sen tulee noudattaa EU:n hankintadirektiivin rajaa eli olla enintään 20 % liikevaihdosta.

Harri Kallio

Toimitusjohtaja

Pirkanmaan Jätehuolto Oy